

Поняття «екологічна культура» може застосовуватись не лише для характеристики окремої особистості, а й стосовно окремих груп людей, суспільства загалом, що завжди потребує відповідного уточнення. Поняття «компетентність» одразу має особистісне спрямування і не застосовується для характеристики суспільства. Компетентність інтегрує внутрішні і зовнішні компоненти поведінки, відображаючи не лише знання про те, як діяти, а й конкретні вміння застосовувати ці знання у певній ситуації. Формування компетентності орієнтує особистість на вироблення власних моделей поведінки у різних ситуаціях, їхню авторську апробацію, адаптацію до ціннісних орієнтацій особистості.

Отже, екологічна компетентність є більш широким утворенням, ніж знання, вміння й навички, оскільки охоплює не тільки когнітивний та операційно – технологічний складові, а й мотиваційні, етичні, соціальні та поведінкові. Вона вбирає результати навчання,

систему ціннісних орієнтацій, звички, формується не лише у процесі навчання, а й у повсякденній діяльності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ермаков Д.С. Формирование экологической компетентности учащихся: теория и практика. – М.: МИОО, 2009. – 180 С.
2. Олійник Н.Ю. Формування екологічної компетентності студентів гідрометеорологічного технікуму у процесі навчання інформаційних технологій: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02. – Харків, Українська інженерно – педагогічна академія, - 2005. – 17 с.
3. Рыжиков А.И. Природа и человек: психологические основы отчуждения// Вопросы психологии. – 1991. - №1. – С. 60-64.
4. Формування екологічної компетентності школярів: наук.-метод. посібник / Н.А. Пустовіт, О.Л. Пруцакова, Л.Д. Руденко, О.О. Колонькова. – К.: „Педагогічна думка”, 2008. – 64 с.
5. Шмалей С.В. Екологічна особистість. Монографія. – К.: Бібліотека офіційних документів, 1999. – 232 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Логвінова Ярослава Олексіївна – аспірантка кафедри педагогіки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: формування екологічної компетентності у підготовці фахівців з вищою освітою.

АКМЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ПЕДАГОГІКИ

Неля МАЗУР (Кіровоград)

У статті досліджуються теоретичні засади інтерпретації сутності професіоналізму майбутнього викладача педагогіки. Автор приділяє головну увагу акмеологічним аспектам формування професіоналізму майбутнього викладача.

В статье исследуются теоретические основы интерпретации профессионализма будущего преподавателя педагогики. Автор уделяет основное внимание акмеологическим аспектам формирования профессионализма будущего преподавателя.

Ключові слова: акмеологія, професіоналізм, професійна компетентність, соціальна зрілість, особистість.

Сьогодні, коли перед суспільством постала необхідність приведення до нових умов його розвитку усієї системи народної освіти, зняття тих суперечностей, що склалися між наявним рівнем функціонування, освіти і завданнями, які їй необхідно вирішувати, особливого значення набуває проблема професіоналізму педагогічної діяльності.

Відповідно актуальним є завдання наукового обґрунтування змісту та умов ефективного формування професіоналізму майбутнього викладача педагогіки, як інтегрованого утворення, що зумовлює продуктивність педагогічної діяльності, містить спрямованість на роботу в умовах змінного соціокультурного середовища, готовність до наукової співпраці в

європейських масштабах, ціннісні орієнтації на основі поєднання досягнень національної і світової вищої школи та розвиненість особистості педагога-професіонала у діалектичній єдності культуровідповідної професійно-педагогічної позиції, компетентності та культури педагогічного мислення, емоційно-почуттєвої та поведінкової сфери.

Вітчизняними й зарубіжними науковцями досліджено різні аспекти соціально-професійного становлення особистості викладача вищої школи, а саме: проблеми формування соціальної та професійної зрілості педагога (І.А.Зязюн., М.П. Лебедик., В.В. Радул та ін.); професійної майстерності вчителя (В.І. Авершин, І.А. Зязюн, І.Т.Федоренко, І.І. Чернокозов, Л.Л. Хоружая, С.О.Шмаков та ін.); професійно-педагогічної культури (Ж.Л.Вітлін, І.А.Зязюн, І.Ф.Ісаєв, Н.Г.Ничкало, С.О.Сисоєва, Н.Б.Крилова, В.О.Сластьонін та ін.), умови становлення професійної мотивації майбутнього педагога (В.К.Буряк, В.М.Галунинський, Н.В.Кічук, Н.Г.Ничкало та ін.); проблеми його професійної освіти (В.П.Андрущенко, В.І.Бондарь, О.А.Дубасенюк, І.А.Зязюн, С.Б.Єлканов, Л.В.Кондрашова, А.І.Кузьмінський, В.І.Луговий, Н.Г.Ничкало, О.М.Пехота, О.Я.Савченко, С.О.Сисоєва та ін.).

Протягом останніх років зростає число наукових розробок, пов'язаних із вивченням діяльності педагога як фахівця, із дослідженням професіоналізму педагогічної діяльності. Парадигма цих проблем створює предмет педагогічної акмеології, що вивчає професійне становлення педагога, досягнення ним вершин у фаховій діяльності, шляхи і способи вдосконалення як професіонала. Намічено основні підходи та тенденції у вивченні сутності і особливостей професіоналізму в цілому (Б.Г. Ананьєв, А.А. Бодальов, В.А. Бодров, В.С. Мерлін, К.М. Гуревич, Є.М. Іванова, Є.А. Климов, В.Д. Шадріков) та професіоналізму педагогічної діяльності зокрема (І.Д. Багаєва, А.О. Деркач, Н.В. Кузьміна, А.О. Реан, В.В. Панчук та інші).

Проте професіоналізм – явище складне, що потребує багатокритеріального комплексного вивчення і разом з тим піддається вимірюванню, що дозволяє йому служити одночасно і предметом, і об'єктом акмеологічних досліджень. Під базовим критерієм професіоналізму розуміють кінцевий результат фахової діяльності, певне соціальне задоволення.

Тому мета цієї статті – визначити теоретичні засади формування професіоналізму майбутнього викладача педагогіки на основі досягнень педагогічної акмеології.

Для з'ясування змісту категорії «професіоналізм майбутнього викладача педагогіки» звернімося до аналізу базових понять. Що стосується енциклопедичних словників, то вони трактують феномен "професіонал" як «фахівець своєї справи», «людина, яка обрала певне заняття своєю професією». У соціолого-педагогічному словнику за редакцією В.В.Радула професіоналізм педагога визначається як «сукупність психофізіологічних, психічних та особистісних змін, які відбуваються у людині в процесі оволодіння знаннями та довготривалої діяльності, що забезпечують якісно новий, вищий рівень розв'язання складних професійних завдань» [11, с. 203]. У короткому акмеологічному словнику за редакцією А.О. Деркача та В.Г.Зазикіна **професіонал** розглядається як суб'єкт професійної діяльності, який володіє високими показниками професіоналізму особистості та діяльності, само ефективності; такий, що має високий професійний і соціальний статус, систему особистісної та діяльнісної нормативної регуляції, що динамічно розвивається; є постійно спрямованим на саморозвиток та самовдосконалення, що мають соціально-позитивне значення [1, с. 227].

За визначенням О.А. Бодальова, «професіонал – це суб'єкт діяльності, який володіє такими характеристиками розуму, волі, почуттів, або, такими психічними властивостями, які складають сталу структуру, дозволяють йому на високому рівні продуктивності виконувати ту діяльність, якою він зарекомендував себе як хороший фахівець.» Учений зазначає, що «...дійсний професіоналізм завжди пов'язаний із сильною мотиваційно-емоційною зарядженістю на здійснення саме цієї діяльності і на досягнення в ній унікального, неординарного результату» [3; с.74].

На думку Ю.Н.Кулюткіна та Г.С.Сухоцької, «професіоналам інших сфер діяльності достатньо кваліфіковано виконувати свою власну діяльність, в той час як викладач повинен не тільки викладати знання, а й організувати навчальну діяльність студентів» [6, с. 112]. Для досягнення професійного рівня в цій галузі викладачу необхідно володіти комплексом знань про педагогічну діяльність, її закони, норми, професійну поведінку.

Ми враховуємо думку В.О.Сластьоніна, що слід розрізняти професіоналізм діяльності та професіоналізм особистості [9, с. 5]. Учений зазначає, що первинним було розуміння професіоналізму як характеристики діяльності людини. Проте згодом, з розумінням того, що професійні досягнення можуть зумовлюватися не лише організацією праці та професійною підготовкою, але й розвитком особистісних якостей і характеристик, дослідники усвідомили необхідність цілісної інтерпретації феномену професіоналізму у діяльнісному та особистісному проявах. Зокрема, таку позицію підтримує відома дослідниця Н.В.Кузьміна, яка виокремлює поняття «професіоналізм діяльності» і «професіоналізм особистості педагога» як сукупність двох взаємопов'язаних підсистем, які входять в єдине поняття «педагогічний професіоналізм» [5; с.216]. Під професіоналізмом діяльності педагога учена розуміє кількісну характеристику суб'єкта педагогічної праці, що відображає високу кваліфікацію і компетентність, різноманітність ефективних професійних умінь і навичок, в тому числі професійних завдань, що дозволяє здійснити педагогічну діяльність з високою і стабільною продуктивністю.

Професіоналізмом особистості викладача інтерпретується як якісна характеристика суб'єкта педагогічної праці, що відображає високий рівень креативності, професійно важливих й особистісно-ділових якостей, акмеологічних інваріантів професіонала, адекватний рівень домагань, а також мотиваційну сферу і ціннісні орієнтації, спрямовані на прогресивний розвиток

спеціаліста. Професіоналізм у педагогічній діяльності проявляється в умінні розв'язувати практичні педагогічні задачі, спираючись на педагогічну теорію [5; с. 216].

З сучасних акмеологічних позицій, які обґрунтовує А.О.Деркач, професіоналізм діяльності – якісна характеристика суб'єкта праці, що відображає високу професійну кваліфікацію і компетентність, різноманітність ефективних професійних умінь і навичок, зокрема таких, що засновані на творчих рішеннях, володіння сучасними алгоритмами і способами розв'язання професійних задач, що дозволяє здійснювати діяльність з високою і стабільною продуктивністю.

За його ж визначенням, професіоналізм особистості – якісна характеристика суб'єкта праці, що відображає високий рівень розвитку професійно важливих і особистісно-ділових, акмеологічних інваріантів професіоналізму, високий рівень креативності, адекватний рівень домагань, мотиваційну сферу і ціннісні орієнтації, спрямовані на прогресивний розвиток фахівця [1].

Професіоналізм – основоположна категорія акмеології, яка повністю відповідає вимогам принципу акмеології – єдності особистості та діяльності. Це дві сторони одного і того ж явища, категорії, яка відображає властивості, що перебувають у єдності. Однак, на різних етапах розвитку професіоналізму одна із сторін професіоналізму (особистість чи діяльність) буде домінувати.

Вперше термін "акмеологія" був введений до наукового обігу М.О. Рибниковим ще в 1928 року для позначення науки про розвиток дорослих (зрілих) людей. У тому ж значенні поняття "акмеологія" використовували Б.Г. Ананьєв і А.В. Петровський. Зокрема, Б.Г. Ананьєв акцентував увагу на вивчення віку та фаз життя людини як індивіда та особистості. Акме ним визначалась як період активного розвитку та оволодіння повним комплексом соціальних та професійних функцій дорослої людини. Інший напрямок в розвитку акмеології являють собою роботи Н.В. Кузьміної, яка вивчає вплив здатностей дорослої людини на продуктивність діяльності при досягненні результатів. "Акмеологія – нова галузь наукових знань в системі наук про людину – досліджує фундаментальні закономірності творчості і самосвідомості в людині" [5, с.184]. На етапі розвитку акмеології як галузі наукового знання і комплексу дисциплін про людину можна говорити про таку її класифікацію (за Н.В. Кузьміною): класична, фундаментальна і прикладна (галузева).

Акмеологія («акме» - вершина, «логос» - наука) – напрям соціальних наук, що інтегрує знання про людину на етапі її зрілості, що вивчає закономірності досягнення дорослою людиною «акме» (вершин) в різних видах життєдіяльності, в тому числі в освіті, самоосвіті і в професійній діяльності.

Відповідно провідним критерієм досягнення майбутнім викладачем високого рівня професіоналізму слід розглядати соціальну зрілість. Ми враховуємо думку В.В.Радула, який розуміє під соціальною зрілістю особистості результат взаємодії цілеспрямованого виховання, а також внутрішніх і зовнішніх факторів, які впливають на людину; певний ступінь розвитку його особистості, який сприяє творчому освоєнню різних видів культури, а також створює можливість найефективніше давати користь оточуючим, своєю участю у різних видах діяльності. Учений відзначає, що "соціальна зрілість особистості характеризується насамперед не рівнем знань, не розвитком його орієнтацій, а ступенем засвоєння суспільних відносин та їх реалізацією в соціально значущій діяльності. По суті мова йде про визрівання, становлення соціальної зрілості особистості в процесі соціалізації" [7, с.13]. При цьому він указує, що період зрілості сприяє подальшому розвитку, і не є кінцевим станом людини.

Фундаментальна акмеологія розглядає людину як цілісну систему. Її предметом є закономірності, умови, фактори, стимули самореалізації творчих потенціалів зрілих людей на шляху до умов продуктивності і професіоналізму, що вимагає професійної освіти, що забезпечує його суб'єктам вдосконалення, корекцію і реорганізацію діяльності протягом життя і професійної діяльності (О.О. Бодальов, Н.В. Кузьміна, А.О. Деркач).

Прикладна (галузева) акмеологія розглядає шляхи досягнення результату в галузях наукового знання, зокрема таких, як професійна, політична, педагогічна, управлінська акмеологія тощо.

Зазначимо, що педагогічна акмеологія виникла на межі природничих, суспільних та гуманітарних дисциплін і вивчає феноменологію, закономірності і механізми розвитку людини на ступені її зрілості і особливо при досягненні нею найбільш високого рівня у цьому розвитку, а також, у більш вузькому розумінні – процесу оволодіння людиною професією.

Педагогічна акмеологія – наука про шляхи досягнення професіоналізму в праці педагога. Головним результатом роботи педагога є наявність позитивних якісних змін в:

оволодінні уміннями, знаннями та навичками, що відповідають освітнім стандартам, які прийняті в суспільстві; формування якостей особистості, які необхідні для активної життєдіяльності особистості в суспільстві.

Педагогічна акмеологія як науковий напрямок спирається на психолого-педагогічну концепцію, орієнтовану на вивчення людини як об'єкта комплексних досліджень, а саме як індивіда, особистості, суб'єкта діяльності та індивідуальності (Б.Г. Ананьєв, В.С. Мерлін, Б.А. Климов, Дк. Левінджер та ін.). У світлі цієї концепції людина розглядається як динамічна система, що постійно розвивається, змінюється, отримує нові особистісні й індивідуально психологічні якості, які забезпечують широкі можливості соціальної і професійної адаптації. Системоутворюючим фактором у комплексному дослідженні людини як суб'єкта праці, спілкування та пізнання у генезисі та розвитку є вихід на індивідуальність, яка визначається як синтез властивостей замкненої системи, що саморегулюється або як унікальне явище, що має власний світ, самосвідомість і саморегуляцію поведінки як підґрунтя досягнення професіоналізму.

Сутність професіоналізму педагогічної діяльності полягає у тому, що, з одного боку, це інтегральна якість, властивість особистості, і, як будь-яка інша якість, вона формується з діяльності; з іншого боку – це процес і результат діяльності. Експериментально підтверджено (Н.В. Кузьміна, А.О. Деркач, В.М. Максимова), що професіоналізм педагогічної діяльності характеризується особистісною і діяльнісною сутністю. Особистісну суть професіоналізму складають знання, необхідні для виконання професійної діяльності, специфічне ставлення педагога до об'єкта, процесу, умов фахової діяльності і необхідність самовдосконалення як професіонала.

Діяльнісну (процесуальну) сутність професіоналізму складає комплекс умінь: гностичних, самовдосконалення, спілкування, вміння перебудовувати діяльність свою і студентів, реконструювати навчально-виховну інформацію з метою отримання очікуваного результату своєї праці.

Узагальнення результатів досліджень вищеназваних учених дозволяє розглядати професіоналізм майбутнього викладача педагогіки як складне особистісне утворення, що характеризує особистісно-діяльнісний розвиток фахівця і характеризується сформованістю комплексу професійно-важливих якостей і характеристик, що складають зміст його професійної культури, майстерності та компетентності.

Вважаємо, що важливою складовою професіоналізму майбутнього викладача педагогіки є готовність і спрямованість до самовдосконалення, що забезпечує динамічність, розвиток професійних якостей і характеристик шляхом адекватної самооцінки і оперативного усунення виявлених у процесі педагогічної діяльності особистісних недоліків, вдосконалювати професійний рівень викладача відповідно до вимог часу.

Професіоналізм майбутнього викладача можна розглядати як акмеологічний феномен професійної організації, що виникає при поєднанні умов, що характеризують процес професійної підготовки як акмеологічне середовище.

До провідних акмеологічних механізмів формування професіоналізму майбутнього викладача на нашу думку слід віднести:

- адаптацію у професійному середовищі з компенсаторним ефектом;
- ідентифікацію сенсу й стратегії життя з професійним ідеалом;
- спонукання внутрішньої активності майбутнього педагога в його взаємодії з середовищем ВНЗ.

Серед основних психолого-педагогічних факторів, що впливають на динаміку становлення професіоналізму майбутнього викладача слід виділити об'єктивні фактори, пов'язані з умовами організації професійного середовища, на які майбутній педагог як професіонал не має безпосереднього впливу. До цієї групи відносяться:

- фактор мети вивчення того чи іншого предмета, спрямованості науково-дослідної роботи та їхньої відповідності соціальному замовленню суспільства;
- фактор інформаційно-методичного забезпечення навчального процесу;
- фактор матеріально-технічного забезпечення;
- фактор колективу, суть якого полягає у можливостях, встановлення відносин співпраці як на діловому, так і на особистісному рівнях.

Крім того на динаміку розвитку професіоналізму майбутнього викладача впливають суб'єктивні фактори, тобто такі, що безпосередньо пов'язані з педагогом як суб'єктом професійної діяльності. Вплив цих факторів може свідомо регулюватися і коригуватися самим майбутнім викладачем. У цю групу входять:

1. Фактор мети фахової діяльності, що передбачає орієнтацію викладача на: соціальне замовлення суспільства; програму викладання того чи іншого предмета; власні мотиви, потреби чи інтереси; зміст навчання та виховання.

2. Фактор відповідності соціального замовлення та особистісних потреб і мотивів майбутнього викладача, що передбачає:

- сформованість професійно необхідних знань;
- розвиток професійної майстерності;
- здатність до професійної саморефлексії, що передбачає оцінку педагогом себе як професіонала.

Ми враховуємо думку В.О.Сластьоніна, що рефлексивна культура є системотвірним фактором професіоналізму й визначається сукупністю здібностей, способів і стратегій, котрі забезпечують усвідомлення і подолання стереотипів особистісного досвіду і діяльності педагога способом їх переосмислення, висування інновацій, що призводять до подолання проблемних ситуацій, які виникають у процесі вирішення професійних завдань [10, с. 37].

Рефлексивна культура викладача, як психолого-педагогічний феномен являє собою системне особистісне утворення у складі таких компонентів, як рефлексивність, професійно-особистісний, науковий і ціннісно-смысловий потенціал, відповідальність.

3. Адекватність професійної самооцінки майбутнього викладача є важливою умовою формування професіоналізму і залежить від:

- адекватності оцінки педагогом рівня свого професіоналізму;
- коректності оцінки розвитку своїх професійно-особистісних якостей;
- об'єктивності оцінки педагогом своєї діяльності та роботи колег і студентів;
- адекватності уявлення про ідеал професійної діяльності;
- адекватності оцінки перспектив динаміки професійного розвитку і саморозвитку.

Крім того слід визначити такі об'єктивно-суб'єктивні фактори становлення професіоналізму майбутнього викладача педагогіки, як:

1) фактор ціннісного ставлення до професіоналізму, що полягає в адекватній оцінці суспільної, фахової, особистісної, значущості професіоналізму як якісної характеристики діяльності, педагогічної, зокрема.

2) фактор престижу педагогічної професії (соціальний статус педагога);

3) фактор соціальної домінантності педагога, що передбачає необхідність наявності високого рівня відповідальності за результати своєї праці, почуття обов'язку перед суспільством в цілому і перед окремими людьми.

Слід відзначити, що більшість науковців становлення професіоналізму фахівця пов'язують з процесами професіоналізації

особистості і контекстом професійної діяльності. Зокрема, акмеологічна концепція Е.Зеєра дозволяє говорити про «життєвий шлях» професіонала, оскільки вона включає основні етапи від її початку і до вершини і включає п'ять стадій професіоналізації:

1. Оптацію – вибір професії з урахуванням індивідуально-особистісних і ситуативних особливостей.

2. Професійну підготовку – набуття професійних знань, умінь і навичок.

3. Професійну адаптацію – входження в професію, освоєння соціальної ролі, професійне самовизначення, формування якостей і досвіду.

4. Професіоналізацію – формування професійної позиції, інтеграція особистісних і професійних якостей, виконання обов'язків.

5. Професійну самореалізацію [8, с. 136].

Професіоналізм має широкий спектр проявів починаючи від ділетанства (тобто поверхневих професійних знань, умінь і навичок) і закінчуючи формуванням жорстких професійних стереотипів (тобто гіпертрофованим розвитком професіоналізму). В тих випадках, коли людина не здатна подолати професійні стереотипи в інших соціальних ролях, не перебудовує свою поведінку згідно змінним умовам і очікуванням оточуючих, професіоналізм переростає в професійну деформацію особи. Даний феномен починається з дисгармонізації і деформації системи відносин, пов'язаних з ними особових значень суб'єкта, після чого цей процес розповсюджується на індивідуально-психічне здоров'я, трансформуючи риси вдачі і порушуючи соціальне поведінки людини в цілому. Розвиток професійних деформацій визначається багатьма чинниками: різноспрямованими онтогенетичними змінами, віковою динамікою, соціальним середовищем, життєво важливими подіями і випадковими моментами.

Таким чином, професіоналізм – це інтегральна характеристика діяльності та особистісно-професійного розвитку майбутнього викладача педагогіки. Професіоналізм як якісна характеристика особистості відображає високий рівень розвитку професійно важливих і особистісно-ділових якостей, креативності, мотиваційної сфери і ціннісних орієнтацій, спрямованих на прогресивний професійний саморозвиток, потребує ґрунтовного вивчення та цілеспрямованого розвитку у процесі професійної підготовки.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Акмеология: Учебное пособие / А.Деркач, В.Зыкин. – СПб.: Питер, 2003. – 256 с.
2. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. – Л: Изд-во ЛУ, 1968. – 339с

3. Бодалев А.А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристики и условия достижения. – М.: Флинт-Наука, 1998. – 230 с.

4. Кримська Г. І Шляхи підвищення професіоналізму та продуктивності діяльності майбутнього педагога Проблеми формування особистості вчителя та шляхи його підготовки до всебічного розвитку учня: Тези доповідей науково-практичного семінару. - Луцьк, 1989. - С. 57-59.

5. Кузьмина Н. В. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения профтехучилища. – М.: Высшая школа, 1989.

6. Моделирование педагогической ситуации // Под ред. Ю.Н. Кулюткина, Г.С. Сухобской. – М., 1984. – 281 с.

7. Радул В.В. Соціально-педагогічна зрілість. – Кіровоград: «Імекс ЛТД», 2002. – 242 с.

8. Радул В.В., Кравцов В.О., Михайліченко М.В. Основи професійного становлення особистості сучасного

вчителя: Навчальний посібник. – Кіровоград: «Імекс-ЛТД», 2007. – 252с.

9. Сластенин В.А. Профессионализм учителя как явление педагогической культуры // Педагогическое образование и наука. – 2008. – № 12. – с.4-16.

10. Сластенин В.А. Рефлексивная культура и профессионализм учителя // Педагогическое образование и наука. – 2005. – № 3. – С.37-43.

11. Соціолого-педагогічний словник / За ред. В.В.Радула. – К.: “Екс.Об”, 2004. – 304 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Мазур Неля Іванівна – Молодий науковий співробітник держбюджетної теми «Діагностика особистості вчительських кадрів».

Наукові інтереси: проблеми формування професіоналізму майбутнього викладача педагогіки.

ПОТЕНЦІЙНО-АКТУАЛЬНА ПРИРОДА ОБДАРОВАНОСТІ: ДИДАКТИЧНА СКЛАДОВА ПЕРЕХОДУ ОБДАРОВАНОСТІ З АКТУАЛЬНОЇ В ПОТЕНЦІЙНУ

Тетяна МАНТУЛА (Кіровоград)

У статті розглянуто процесуальний аспект організації урочної та позаурочної навчально-пізнавальної діяльності учнів з огляду на потенційно-актуальну природу обдарованості.

В статті раскрыто процесуальний аспект організації урочної та внеурочної учебно-познавательной деятельности учащихся с учетом потенциально-актуальной природы одаренности.

Ключові слова: потенційна обдарованість, актуальна обдарованість, перехід обдарованості з потенційної в актуальну.

Постановка проблеми. У сучасній світовій та українській освіті проблема підтримки й розвитку обдарованості розглядається науковцями й учителями як один із пріоритетних напрямів їх фахової психолого-педагогічної діяльності. Варто зауважити, що актуального звучання набули різні складові проблеми, зокрема, різноаспектне дослідження феномену обдарованості та теоретико-практичне представлення способів цілеспрямованого її розвитку. Щодо реалізації останнього, то, на нашу думку, добір дидактичного інструментарію найдоцільніше здійснити з огляду на наявну в наукових джерелах класифікацію видів обдарованості за ступенем сформованості (актуальна, потенційна; здібність, обдарованість, талант, геніальність); формами вияву (явна, прихована); віковими особливостями (рання, пізня); видами діяльності й домінуванням сфер психіки, що її забезпечують (соціальна, розумова, академічна, трудова, творча, фізична); широтою виявлення в різних видах діяльності (загальна, спеціальна) [4].

Аналіз актуальних досліджень. Предметно зупинимось на розкритті виду

обдарованості, що стосується ступеня її сформованості й трактується з урахуванням сутнісного змісту понять «потенційна обдарованість» та «актуальна обдарованість».

За М. Гнатко, природа актуальної обдарованості пояснюється з огляду на те, що це близька до оптимальної система поліприродних (таких, що мають психічну, фізіологічну та іншу природу) особливостей індивідуума, котра є одним з продуктів його взаємодії з середовищем (в широкому розумінні змісту терміна), в якому від народження протікає життєдіяльність, і яка забезпечує суб'єкту безпосередню можливість реалізувати життєву активність з високим рівнем адекватності та успішності.

А відтак, актуальна обдарованість характеризує людську істоту і як індивідуума, тобто представника певного соціуму, і як суб'єкта, носія активності з відповідною констеляцією особистісних здатностей, здібностей, спроможностей, схильностей та спрямованостей (інтересів, мотивів).

На переконання В. С. Бажанюк, Л.В. Кунгурцевої [1], актуальну обдарованість можна представити як систему, яка є продуктом взаємодії людини з середовищем, забезпечує реалізацію її життєвої активності в успішній діяльності та підтримується високим рівнем адекватності до умов її здійснення.

За М.П. Щетиніним, сутність розвитку актуальної обдарованості полягає в тому, що здібність до одного виду діяльності складається зі спроможностей до інших, тому талант може розумітися як синтез множини талантів. З огляду на це, завдання з розвитку кожної здібності має бути одночасно й задачею розвитку «побічних» здібностей.